

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده زبان‌شناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد
استعاره‌های مفهومی خشم در زبان فارسی : رویکردی شناختی و پیکره‌ای

استاد راهنما :

دکتر آرزیتا افراشی

استاد مشاور :

دکتر سید مصطفی عاصی

پژوهشگر :

فاطمه تباری

شهریور ماه ۱۳۹۴

پیش از هر چیز، این پایان‌نامه ثمره حمایت و محبت بی دریغ سرکار خانم دکتر آریتا افراشی است، که اگر ایشان در اوج استیصال، دستم را نمی‌گرفت، پایان دوره تحصیلی من اینچنین شیرین و دلچسب نمی‌شد. بهترین لحظه‌ها در مدت نگارش این پایان‌نامه را در محضر ایشان سپری کردم و بی‌شک به زودی دلتنگشان خواهم شد. همچنین از جناب آقای دکتر عاصی، ریاست محترم پژوهشکده زبان‌شناسی که مشاوره این پایان‌نامه را بر عهده گرفتند، کمال تشکر را دارم. از ایشان بسیار آموختم. از سرکار خانم دکتر راکعی نیز که زحمت داوری این پایان‌نامه را پذیرفتند، سپاسگزارم. در ادامه از همه کسانی که در مدت تحصیل، خصوصاً در این مقطع، حمایت و پشتیبانی خود را از من دریغ نکردند، ممنونم. از تشویق‌های خواهر عزیزم و همراهی دوستانم تشکر می‌کنم.

و در آخر از همسر نازنینم که بدون او گذر حتی لحظه‌ای از عمرم را نمی‌توانم، تصور کنم. بیش از چهار سال حمایت بی‌دریغش شامل حالم بود و امروز تنها می‌توانم، بگویم: ممنونم، ممنونم، ممنونم.

گرچه ناچیز است در مقابل بزرگی و محبت شما،

تقدیم به پدر و مادرم

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ب	عنوان پایان نامه
ج	سپاس‌گزاری
د	تقدیم
ه	فهرست مطالب
ل	فهرست جدول‌ها
م	فهرست نمودار
۱	چکیده فارسی
۲	فصل اول : کلیات پژوهش
۳	۱.۱. مقدمه
۴	۲.۱. مسئله پژوهش
۵	۳.۱. اهمیت پژوهش
۶	۴.۱. جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش
۶	۵.۱. پرسش‌های پژوهش
۶	۶.۱. فرضیات پژوهش
۶	۷.۱. روش‌شناسی پژوهش و روش گردآوری داده‌ها
۷	۸.۱. سازمان‌بندی پژوهش
۷	۹.۱. موانع پژوهش
۷	۱۰.۱. کاربردهای پژوهش
۸	فصل دوم : پیشینه
۹	۱.۲. مقدمه
۱۰	۲.۲. استعاره مفهومی در مطالعات غربی
۱۰	۱.۲.۲. ردی (۱۹۷۹) : استعاره مجرا

- ۲،۲،۲. لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) : استعاره، چیزی که با آن زندگی می‌کنیم ۱۰
- ۳،۲،۲. لیکاف (۱۹۸۶) : زنان، آتش و چیزهای خطرناک ۱۰
- ۴،۲،۲. لیکاف (۱۹۹۲) : نظریه معاصر استعاره ۱۱
- ۵،۲،۲. لیکاف و جانسون (۱۹۹۹) : فلسفه در گوشت و خون ۱۱
- ۶،۲،۲. بارسلونا (۲۰۰۰) : استعاره و مجاز بر سر دو راهی ۱۱
- ۷،۲،۲. کووچش (۲۰۱۰ [۲۰۰۲]) : استعاره : مقدمه‌ای کاربردی ۱۱
- ۸،۲،۲. کووچش (۲۰۰۶) : زبان، ذهن و فرهنگ ۱۲
- ۹،۲،۲. یو (۲۰۰۶) : استعاره برگرفته از بدن و فرهنگ ۱۳
- ۳،۲. استعاره مفهومی در آثار فارسی‌زبانان ۱۴
- ۱،۳،۲. ساسانی (۱۳۸۲) : استعاره مبنای تفکر و زیبایی آفرینی ۱۴
- ۲،۳،۲. گلفام و ممسنی (۱۳۸۷) ۱۴
- ۳،۳،۲. سجودی (۱۳۸۷) : نشانه‌شناسی کاربردی ۱۴
- ۴،۳،۲. افراشی و حسامی (۱۳۹۲) ۱۵
- ۵،۳،۲. افراشی و یگانه (۱۳۹۴) : استعاره‌های جهتی در قرآن با رویکرد شناختی ۱۵
- ۴،۲. استعاره‌های حوزه عواطف در مطالعات غربی ۱۶
- ۱،۴،۲. آپرسیان (۱۹۹۷) ۱۶
- ۲،۴،۲. ویرژییکا (۲۰۰۹) : زبان و فرا زبان : مباحثی کلیدی در بررسی عواطف ۱۶
- ۳،۴،۲. کووچش (۲۰۰۸) : استعاره و عواطف ۱۷
- ۵،۲. استعاره‌های حوزه عواطف در مطالعات ایرانی ۱۷
- ۱،۵،۲. روحی (۱۳۸۷) : بررسی استعاره عواطف در زبان فارسی ۱۷
- ۲،۵،۲. منصوبی (۱۳۸۹) : بررسی استعاره در زبان درد از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی ۱۸
- ۳،۵،۲. افراشی (۲۰۱۱) : شرم در زبان فارسی : از منظر شناخت و فرهنگ ۱۸
- ۴،۵،۲. کریمی (۱۳۹۱) ۱۸
- ۵،۵،۲. پیرزاد مشاک و همکاران (۲۰۱۲) ۱۹

- ۱۹ ۶،۵،۲. ملکیان (۱۳۹۱) : استعاره و احساس در گفتار روزمره
- ۲۰ ۷،۵،۲. زورروز (۱۳۹۲) : استعاره‌های مفهومی شادی و لذت در زبان فارسی
- ۲۰ ۸،۵،۲. افراشی و مقیمی زاده (۱۳۹۴)
- ۲۱ ۶،۲. استعاره‌های حوزه خشم در مطالعات غربی
- ۲۱ ۱،۶،۲. لیکاف و کووچش (۱۹۸۷) : مدل شناختی خشم در انگلیسی امریکایی
- ۲۲ ۲،۶،۲. ماتسوکی (۱۹۹۵) : استعاره‌های خشم در ژاپنی
- ۲۴ ۳،۶،۲. یو (۱۹۹۵) : عبارتهای استعاری خشم و شادی در انگلیسی و چینی
- ۲۵ ۴،۶،۲. کووچش (۲۰۰۰) : مفهوم خشم : جهانی یا فرهنگ ویژه
- ۲۵ ۵،۶،۲. سوریانو (۲۰۰۳)
- ۲۷ ۶،۶،۲. چن (۲۰۱۰)
- ۲۹ ۷،۶،۲. آنسا (۲۰۱۰)
- ۳۰ ۸،۶،۲. بررسی مختصر استعاره خشم در سایر زبانها
- ۳۱ ۷،۲. استعاره‌های مفهومی خشم در آثار فارسی‌زبانان
- ۳۱ ۱،۷،۲. طالبی (۱۳۹۱) : بازتاب تصویرسازی استعاری خشم در زبان نابینایان و بینایان
- ۳۲ ۸،۲. مطالعات معنی‌شناسی شناختی با رویکرد پیکره‌ای در غرب
- ۳۳ ۱،۸،۲. گریس و استفانوویچ (۲۰۰۶) : پیکره‌ها در زبان‌شناسی شناختی
- ۳۴ ۲،۸،۲. گلین و فیشر (۲۰۱۰) : روش‌های کمی در مطالعات معنی‌شناسی شناختی
- ۳۵ ۳،۸،۲. مکنری و هاردی (۲۰۱۲) : زبان‌شناسی پیکره‌ای
- ۳۵ ۹،۲. مطالعه استعاره با رویکرد پیکره‌ای در غرب
- ۳۶ ۱،۹،۲. دینان و پاتر (۲۰۰۴)
- ۳۷ ۲،۹،۲. دینان (۲۰۰۵) : استعاره و زبان‌شناسی پیکره‌ای
- ۴۰ ۳،۹،۲. استفانوویچ و گریس (۲۰۰۶)
- ۴۱ ۴،۹،۲. استفانوویچ (۲۰۰۶) : واژه‌ها و استعاره‌هایشان : رویکردی پیکره‌بنیاد
- ۴۲ ۵،۹،۲. یان، نویل و ولف (۲۰۱۰)

- ۱۰،۲. رویکرد پیکره‌ای به مطالعه‌ی استعاره‌های مفهومی در آثار فارسی‌زبانان ۴۳
- ۱،۱۰،۲. معصومی و کردبچه (۱۳۸۹) ۴۳
- ۲،۱۰،۲. احمدی (۱۳۸۹) ۴۴
- ۳،۱۰،۲. جهانگردی و طاهری (۱۳۹۰) : رویکردی پیکره‌ای به مطالعات معنایی ۴۴
- ۴،۱۰،۲. حسامی (۱۳۹۰) ۴۵
- ۵،۱۰،۲. دیلمقانی (۱۳۹۱) ۴۶
- ۶،۱۰،۲. افراشی، حسامی و سالاس (۱۳۹۱) ۴۶
- ۷،۱۰،۲. افراشی و صامت (۱۳۹۳) ۴۷
- ۱۱،۲. جمع‌بندی ۴۷
- فصل سوم : مباحث نظری ۴۹
- ۱،۳. مقدمه ۵۰
- ۲،۳. زبان‌شناسی شناختی ۵۰
- ۳،۳. معنی‌شناسی شناختی ۵۱
- ۱،۳،۳. مقوله‌بندی و پیش‌نمونه‌ها ۵۲
- ۲،۳،۳. فضاهای ذهنی و آمیزه مفهومی ۵۳
- ۳،۳،۳. مجاز ۵۴
- ۴،۳،۳. استعاره مفهومی ۵۵
- ۱،۴،۳،۳. نگاشت ۵۵
- ۲،۴،۳،۳. اصل تغییرناپذیری ۵۶
- ۳،۴،۳،۳. یک‌سوییگی ۵۶
- ۴،۴،۳،۳. انگیزش تجربی ۵۷
- ۵،۳،۳. طبقه‌بندی استعاره‌ها ۵۸
- ۱،۵،۳،۳. استعاره‌های ساختاری ۵۹
- ۲،۵،۳،۳. استعاره‌های جهت‌ی ۵۹

- ۶۰ ۳،۵،۳ استعاره‌های هستی‌شناختی
- ۶۱ ۳،۶ قلمروهای مبدأ و مقصد
- ۶۲ ۳،۶،۱ قلمروهای متعارف مبدأ
- ۶۵ ۳،۶،۲ قلمروهای متعارف مقصد
- ۶۹ ۳،۴ کارکرد دستگاه مفهوم‌سازی ذهن
- ۷۰ ۳،۵ مفاهیم عاطفی
- ۷۲ ۳،۵،۱ استعاره‌های عواطف
- ۷۴ ۳،۵،۲ مفهوم خشم
- ۷۴ ۳،۵،۲،۱ جسم‌انگاری مفهومی
- ۷۵ ۳،۵،۲،۲ جهانی و یا فرهنگ‌ویژه بودن استعاره خشم در زبان‌های مختلف
- ۷۶ ۳،۶،۱ رویکرد پیکره‌ای به مطالعه‌ی استعاره
- ۷۶ ۳،۶،۱ زبان‌شناسی پیکره‌ای
- ۷۷ ۳،۶،۲ رویکرد شناختی نسبت به زبان‌شناسی پیکره‌ای
- ۷۷ ۳،۶،۳ استعاره در مطالعات پیکره‌ای
- ۷۸ ۳،۶،۴ انواع پیکره‌ها
- ۸۰ ۳،۶،۵ شم و مشاهده
- ۸۰ ۳،۶،۶ رویکرد پیکره‌بنیاد و رویکرد پیکره‌مدار
- ۸۱ ۳،۶،۷ نمایانگر بودن
- ۸۲ ۳،۶،۸ روش
- ۸۳ ۳،۶،۹ استفاده از پیکره‌ها در تحلیل استعاره
- ۸۴ ۳،۷ جمع‌بندی
- ۸۵ فصل چهارم : تحلیل داده‌ها
- ۸۶ ۴،۱ مقدمه

۸۶ شیوه‌های استخراج استعاره‌ها از درون پیکره
۸۷ ۱.۲.۴ جستجوی دستی
۸۷ ۲.۲.۴ جستجو به دنبال واژه‌های حوزه مبدأ
۸۸ ۳.۲.۴ جستجو به دنبال واژه‌های حوزه مقصد
۸۹ ۴.۲.۴ جستجو به دنبال واژه‌های حوزه مبدأ و مقصد
۹۰ ۳.۴ مروری بر اهداف پژوهش
۹۰ ۴.۴ معرفی روش پژوهش
۹۲ ۵.۴ پایگاه داده‌های زبان فارسی
۹۳ ۶.۴ تحلیل داده‌ها
۹۳ ۱.۶.۴ بسامد وقوع انواع نام‌نگاشت‌ها
۱۰۵ ۲.۶.۴ حوزه‌های مبدأ
۱۰۷ ۳.۶.۴ تغییرات فیزیولوژیکی
۱۱۱ ۷.۴ جمع‌بندی
۱۱۳ فصل پنجم: نتیجه‌گیری
۱۱۴ ۱.۵ مقدمه
۱۱۵ ۲.۵ پاسخ به پرسش‌ها و محک فرضیه‌ها
۱۱۶ ۳.۵ نتایج فرعی
۱۱۶ ۱.۳.۵ مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های خشم و شادی
۱۱۷ ۲.۳.۵ مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های خشم و شرم
۱۱۸ ۳.۳.۵ ترکیب استعاره‌های مفهومی در یک جمله
۱۱۹ ۴.۵ مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری در زبان‌های انگلیسی و فارسی
۱۲۰ ۵.۵ پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی
۱۲۲ منابع فارسی
۱۲۴ منابع انگلیسی

۱۳۲ واژه‌نامه فارسی به انگلیسی

۱۳۵ چکیده انگلیسی

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱،۲. تفاوت میان استعاره‌های مفهومی انگلیسی و اسپانیایی ۲۶
- جدول ۱،۴. بسامد نام‌نگاشت‌های استعاره‌های مفهومی خشم ۹۳
- جدول ۲،۴. بسامد حوزه‌های مبدأ ۱۰۵
- جدول ۳،۴. بسامد تغییرات فیزیولوژیکی ۱۰۸
- جدول ۱،۵. مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های خشم و شادی ۱۱۷
- جدول ۲،۵. مقایسه نام‌نگاشت‌های استعاری حوزه‌های خشم و شرم ۱۱۷
- جدول ۳،۵. بسامد جمله‌های دو استعاره‌ای ۱۱۸
- جدول ۴،۵. مقایسه نام‌نگاشت‌های خشم در زبان‌های فارسی و انگلیسی ۱۱۹

فهرست نمودارها

- نمودار ۱،۴. بسامد نام‌نگاشت‌های استعاره‌های مفهومی خشم ۹۵
- نمودار ۲،۴. بسامد حوزه‌های مبدأ در نگاشت‌های استعاری خشم ۱۰۷
- نمودار ۳،۴. بسامد تغییرات فیزیولوژیکی ۱۰۹

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی استعاره های مفهومی عواطف شادی و لذت در پیکره ای نمونه از زبان فارسی می‌پردازد. در این پژوهش تلاش شده است تا با بهره‌گیری از پایگاه داده‌های زبان فارسی جمله های دربردارنده استعاره مفهومی خشم جمع‌آوری شود. پس از مطالعه پیکره، نگارنده موفق به استخراج ۹۷۸ مورد استعاره مفهومی در قالب ۳۲ نام‌نگاشت شد. سپس تلاش شد تا پربسامدترین نگاشت‌های استعاری و پربسامدترین حوزه‌های مبدأ مربوط به حوزه خشم تعیین گردد و در مجموع با توجه به یافته‌های پیکره‌ای مشخص شود که فارسی‌زبانان بیشتر از چه حوزه‌های مبدایی برای بیان مفهوم خشم بهره می‌برند. در خلال این پژوهش، نگارنده به دلیل بهره‌گیری از پیکره در تحلیل استعاره‌های مفهومی به نتایج درخور توجهی دست یافت. از آن جمله تعیین حوزه‌های مبدأ و نام‌نگاشت‌های متداولی بود که در ساخت استعاره‌های خشم به کار می‌روند. برای مثال مشخص گردید که حوزه‌های مبدأ حیوان، تغییر و بیماری پرکاربردترین حوزه‌های مبدأ در پیکره هستند که مفهوم‌سازی حوزه خشم به کار می‌روند. همچنین مقایسه‌ای میان استعاره‌های مفهومی حوزه‌های خشم و شادی و همچنین خشم و شرم انجام گرفت و در نهایت به مقایسه‌ای میان نام‌نگاشت‌های حوزه خشم در زبان‌های فارسی و انگلیسی پرداخته شد.

واژه های کلیدی: معنی‌شناسی شناختی، استعاره‌ی مفهومی، عواطف، تحلیل پیکره‌مدار، خشم.

فصل اول : کلیات پژوهش

۱.۱. مقدمه

تا پیش از دهه ۹۰ میلادی زبان‌شناسی نقش‌گرا^۱ به لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها هیچ وجه اشتراکی با زبان‌شناسی پیکره‌ای نداشت؛ چرا که در پژوهش‌های این رویکرد در زبان‌شناسی، داده‌ها بر پایه شم زبانی و مثال‌های ساختگی یا در نهایت تعداد محدودی مثال‌های واقعی استوار بود. اما از دهه ۹۰ میلادی به بعد، با گسترش و بهره‌گیری از قابلیت‌های رایانه در به‌کارگیری پیکره‌ها، این روش‌ها جای خود را به استفاده از پیکره‌ها دادند. یکی از روزآمدترین پژوهش‌ها مبتنی بر به‌کارگیری پیکره برای مطالعه نظریه استعاره مفهومی است.

نظریه معاصر استعاره که به تمایز میان نگاه سنتی به استعاره به عنوان ابزاری آرایه‌ای و نگاه جدید به عنوان یک ساز و کار ذهنی انجامید، نشان داد که استعاره‌های مفهومی چنان در زبان روزمره فراگیر هستند که سخنوران از وجود آن‌ها بی‌اطلاعند.

حوزه دیگری که در دهه‌های اخیر مورد توجه زبان‌شناسان شناختی قرار گرفته حوزه عواطف^۲ است. به دنبال آن رویکرد جدیدی شکل گرفته است که در آن زبان از نزدیک و به طور پویا و فعال با عواطف و شناخت پیوند دارد. همچنین در سال‌های اخیر مطالعات فراوانی در ارتباط با زبان روزمره و در چارچوب نظریه استعاره مفهومی انجام شده است. کاربرد روش‌های زبان‌شناسی پیکره‌ای در این دست مطالعات حائز اهمیت است. از همین رو پژوهش حاضر نیز به مطالعه پیکره‌ای عواطف در حوزه استعاره‌های مفهومی خشم در زبان فارسی پرداخته است که امیدواریم به شناخت بهتر حوزه عواطف و نظام ذهنی سخنوران فارسی زبان در مفهوم‌سازی آن منتهی شود.

^۱ مکبری و هاردی (۱۶۸:۲۰۱۲) نقش‌گرایی (functionalism) را در مفهوم وسیع آن در نظر گرفته‌اند که زبان‌شناسی شناختی نیز بخشی از آن است.

^۲ emotions

۲.۱. مسئله پژوهش

معناشناسی عواطف^۱ حوزه پژوهشی شکوفا و پرترفداری در جوامع آموزشی و پژوهشی در قرن ۲۱ محسوب می‌شود. مطالعه تاریخ علم نشان می‌دهد در تقابل بین عقل و استدلال از یک سو و عواطف و احساسات از سوی دیگر، غرب همواره عواطف را خارج از مطالعه علمی محسوب کرده است. تا اینکه در قرن ۲۱ همزمان با دستیابی به نتایج ارزشمندی در پژوهش‌های عصب‌شناسی و شناختی جایگاه مهم عواطف در رشد شناختی، توسعه زبان و فرهنگ روشن شد.

معناشناسی شناختی امروزه در شاخه معناشناسی عواطف پژوهش‌های مهم و پرتثمری ارائه داده است و حوزه‌های عاطفی چون شادی، لذت، شرم، ترس و خشم مورد پژوهش‌های علمی و معناشناسانه قرار گرفته‌اند. در زبان فارسی نیز این دست پژوهش‌ها بی‌پیشینه نیست. برای مثال افراشی، عاصی و زوروز (۱۳۹۳) به بررسی استعاره‌های شادی در زبان فارسی پرداخته‌اند. افراشی، طالبی و حق‌بین (۱۳۹۱) به بررسی استعاره‌های خشم در زبان نابینایان پرداخته‌اند. افراشی و مقیمی‌زاده (۱۳۹۴) استعاره‌های شرم را در شعر کلاسیک فارسی مورد بررسی قرار داده‌اند. در میان آثار غربی مقالات متعددی به دست‌زبان‌شناسانی چون لیکاف^۲ (۱۹۸۷) و یو^۳ (۲۰۰۹) درباره خشم به نگارش در آمده است.

با توجه به زمینه‌ای که توضیح داده شد جا دارد پژوهشی مستقل به زبان فارسی با رویکردی شناختی و پیکره‌ای درباره بیان استعاری خشم صورت پذیرد. با این هدف پژوهش حاضر به منظور یافتن شیوه‌های مفهوم‌سازی خشم در زبان فارسی صورت گرفته است. به بیان ساده‌تر در این پژوهش ما در پی آن هستیم که دریابیم فارسی‌زبانان حوزه انتزاعی خشم را بر مبنای درک خود از کدام حوزه‌های عینی در می‌یابند.

اهمیت رویکرد پیکره‌ای در این پژوهش با در نظر گرفتن روش‌های قدیمی در پژوهش‌های حوزه استعاره مشخص می‌شود. دو روش غالب در این دست مطالعات یکی استفاده پژوهشگر از شم زبانی

¹ semantics of emotions

² G.Lakoff

³ N.Yu

خود یا شرکت‌کنندگان در تحقیق بود و دیگری بهره‌گیری از پرسش‌نامه‌های روان‌شناختی. در حالی‌که دینان^۱ (۱۵۱:۲۰۰۸) معتقد است استفاده از این دو روش جهت بازنمایی واقعیات زبان و کارکرد آن مناسب نیست. علاوه بر این، داده‌های ساختگی اغلب در قالب جمله و یا حداکثر یک بند می‌باشد که در گفتمان عادی کمتر مشاهده می‌شود و این خود باعث ایجاد ابهام می‌شود.

امروزه در کشور ما به همت متخصصان در ایجاد پیکره‌های زبان فارسی امکان بسط رویکرد پیکره‌ای به مطالعات زبانی، از جمله حوزه استعاره فراهم آمده‌است. از گسترده‌ترین و پرامکانات‌ترین این پیکره‌ها پایگاه داده‌های زبان فارسی^۲ است که در سال ۱۳۸۴ به کوشش دکتر سید مصطفی عاصی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی طراحی شد. این پایگاه و امکانات متنوع آن در این پژوهش منبع استخراج داده‌ها قرار گرفته است تا از این طریق سه مشکل پژوهش‌های پیشین این حوزه، یعنی استفاده از داده‌های ساختگی، ارائه بافت محدود و وجود ابهام در نتایج مرتفع شود.

۳.۱. اهمیت پژوهش

امروزه مطالعه در حوزه عواطف از اهمیت بالایی در زبان‌شناسی شناختی برخوردار است و مورد توجه بسیاری از زبان‌شناسان این حوزه قرار گرفته است که از میان آن‌ها می‌توان به نام‌هایی نظیر یو (۱۹۹۵)، کووچش^۳ (۲۰۰۸)، ویرژیکیکا^۴ (۲۰۰۹) و... اشاره کرد.

توجه به رابطه عواطف و زبان از این اندیشه سرچشمه می‌گیرد که ارتباطات بشر همواره از افکار و احساسات او تاثیر می‌پذیرد و شناخت و عواطف هم بر تعاملات اجتماعی تاثیر می‌گذارد، و هم از آن تاثیر می‌گیرد. این کل مسئله‌ای است که عواطف را وارد مطالعات زبان‌شناسی می‌کند (افراشی ۲۰۱۱). از سوی دیگر درک صحیح از نحوه به‌کارگیری استعاره در بافت‌های مختلف از اهمیت بسیاری برخوردار است. چرا که استعاره‌های مفهومی دارای جنبه‌هایی است که الگوهای نظری به توضیح آن نپرداخته‌اند و تنها با شیوه‌های پیکره‌ای است که جنبه‌های جدیدی از این حوزه نمایان خواهد شد (دینان ۲۰۰۵).

¹ A.Deignan

² <http://pldb.iics.ac.ir>

³ Z.Kovecses

⁴ A.Wierzbicka

بهره‌گیری از پیکره زبانی در این پژوهش نه تنها به ما در رفع معضلات یاد شده کمک می‌کند بلکه امکان بررسی بسامدی استعاره‌های مفهومی را نیز فراهم می‌آورد. در این بررسی تقدم و تأخر و اهمیت شناختی انواع استعاره‌های مفهومی حوزه خشم روشن خواهد شد.

۱.۴. جنبه جدید بودن و نوآوری در پژوهش

رویکرد پیکره‌ای به مطالعه زبان فارسی در سال‌های اخیر و پس از ایجاد پیکره‌های زبانی پیشرفت چشم‌گیری داشته و مورد استقبال پژوهشگران زبان‌شناسی قرار گرفته است. از سوی دیگر حوزه استعاره‌های مفهومی از موضوعات پرطرفدر در زبان‌شناسی امروز دنیا است. مطالعه استعاره‌های مفهومی در حوزه عواطف (شادی و لذت) و با رویکرد پیکره‌ای به همت زوروز، افراشی و عاصی (۱۳۹۳) انجام شد و در ادامه همان مسیر به نظر می‌رسد بررسی استعاره‌های مفهومی مربوط به دیگر عواطف با همین رویکرد سودمند باشد.

۵.۱. پرسش‌های پژوهش

۱. مفهوم خشم در حوزه مقصد بوسیله کدام مفاهیم در حوزه مبدأ در زبان فارسی از طریق استعاره‌های مفهومی بیان شده است؟
۲. بسامد کدام مفهوم یا مفاهیم در حوزه مبدأ برای مفهوم‌سازی استعاری خشم بیشتر است؟
۳. بیان استعاری خشم در زبان فارسی بیشتر به کدام اندام‌های بدن مرتبط است؟

۶.۱. فرضیات پژوهش

۱. مفهوم خشم در حوزه مقصد به وسیله مفاهیمی چون رنگ، بیماری و ماده در حوزه مبدأ در زبان فارسی از طریق استعاره‌های مفهومی بیان شده است.
۲. بسامد ماده در حوزه مبدأ عبارت‌های استعاری خشم نسبت به سایر مفاهیم بیشتر است.
۳. بیان استعاری خشم در زبان فارسی بیشتر به اندام‌واژه‌های رگ و گردن مربوط است.

۷.۱. روش‌شناسی پژوهش و روش گردآوری داده‌ها

پژوهش حاضر به روش تحلیل محتوا انجام می‌پذیرد و چون پژوهش از نوع پیکره‌مدار است، روش انجام را می‌توان با عنوان استقرایی معرفی کرد؛ یعنی تعمیم‌ها و طبقه‌بندی‌ها بر مبنای داده‌های گردآوری شده و پس از تحلیل داده‌ها ارائه می‌گردند.

۱،۸. سازمان‌بندی پژوهش

پژوهش حاضر شامل پنج فصل است. در فصل اول، مسئله پژوهش، هدف‌ها، پرسش‌ها و فرضیات پژوهش مطرح شده است. فصل دوم پیشینه پژوهش است که به بررسی پژوهش‌های اندیشمندان ایرانی و غیر ایرانی در زمینه استعاره‌های مفهومی و حوزه عواطف، با تمرکز بر استعاره‌های مفهومی خشم و در چارچوب معناشناسی شناختی و پیکره‌ای می‌پردازد. فصل سوم مربوط به مبانی نظری پژوهش حاضر است که استعاره از دیدگاه شناختی، استعاره‌های مربوط به حوزه عواطف و به طور مفصل استعاره خشم و اهمیت کاربرد روش‌های پیکره‌ای را معرفی می‌کند. در فصل چهارم داده‌های جمع‌آوری شده به این طریق همراه با ارائه جدول‌ها و نمودارها مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد؛ و در فصل پنجم پاسخ پرسش‌ها، محک فرضیه‌ها، نتایج اصلی و دستاوردهای پژوهش و همچنین پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی ارائه می‌شود.

۹،۱. موانع پژوهش

از اساسی‌ترین موانع موجود بر سر راه این پژوهش، عدم امکان استفاده از شیوه‌های تمام رایانشی در گردآوری داده‌ها بوده است. چنانچه در فصل چهارم شرح داده شد، هنوز شیوه‌ای تمام رایانشی که با استفاده از آن بتوان استعاره‌های مفهومی موجود در یک پیکره را استخراج نمود وجود ندارد. با این وجود در این پژوهش با بهره‌گیری از پایگاه داده‌های زبان فارسی پیکره‌ای حجیم مورد استفاده قرار گرفت. ولی همچنان نمی‌توان با اطمینان گفت که تمام استعاره‌های موجود در این پیکره استخراج شده است. امید است در آینده و با پیشرفت امکانات رایانه‌ای این مشکل برطرف شود.

۱،۱۰. کاربردهای پژوهش

نتایج این پژوهش برای زبان‌شناسی شناختی در ایران و نیز مطالعات فرهنگی حائز اهمیت است. به این ترتیب پژوهش‌شکده علوم شناختی و نیز پژوهش‌شکده‌های مطالعات فرهنگی و علوم اجتماعی می‌توانند از این پژوهش استفاده کنند.

فصل دوم : پیشینه

۱.۲. مقدمه

لیکاف و جانسون^۱ (۱۹۸۰) در اثر برجسته خود راه جدیدی برای توصیف زبان معرفی کردند. بسیاری از روابط معنایی و ویژگی‌های واژگانی در زبان که به ظاهر تصادفی می‌نمایند، نظام‌مند هستند. از آن زمان زبان‌شناسانی نظیر کووچش، گیبز^۲، یو و... سعی در تکوین این نظریه داشتند. امروزه کاربرد نظریه استعاره مفهومی به شاخه‌های مختلف زبان‌شناسی نظیر روان‌شناسی زبان، تحلیل گفتمان و تبیین‌های فرهنگی و جامعه‌شناختی راه یافته است.

از سوی دیگر هم‌زمان و از دهه ۱۹۸۰، شاخه جدیدی در زبان‌شناسی به نام زبان‌شناسی پیکره‌ای مسیر روبه‌رشد خود را آغاز کرد. امروزه مزایای استفاده از پیکره‌های زبانی و روش‌های تحلیل آن از ملزومات زبان‌شناسی کاربردی است. بهره‌مندی از این رویکرد دیری است که به معنی‌شناسی شناختی هم راه یافته است. به گونه‌ای که این روزها به یکی از ملزومات این نوع پژوهش‌ها در غرب تبدیل شده است. در واقع تلفیق نظریه استعاره مفهومی و زبان‌شناسی پیکره‌ای به استفاده از شیوه‌های رایانشی انجامیده است.

از آنجا که پژوهش حاضر به بررسی پیکره‌ای استعاره‌های مفهومی در زبان فارسی اختصاص دارد، فصل پیشینه را به دو بخش حوزه استعاره‌های مفهومی و پژوهش‌های پیکره‌ای مربوط به آن تقسیم می‌کنیم و در هر بخش آثار پژوهشگران ایرانی و غیر ایرانی را معرفی می‌کنیم. سپس جداگانه به مطالعات مرتبط با حوزه عواطف و خشم می‌پردازیم.

¹ M.Johnson

² R.W.Gibbs